

## VI. ÜNİTE: ETKİN VATANDAŞLIK DERS NOTLARI

### HALKA HİZMET VEREN KURUMLAR

Toplumu oluşturan bireylerin mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşayabilmesi için eğitim, sağlık ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlıdır.

İnsanlar ihtiyaçlarının birçoğunu kendi başına karşılayamaz.

Bu yüzden temel ihtiyaçların karşılanması için birçok kurum görev yapmaktadır.

**Örneğin;** eğitim ihtiyacımızın karşılanması için okul, sağlık ihtiyacımızın karşılanması için hastane, güvenlik ihtiyacımızın karşılanması için polis karakolu hizmet verir.

#### **Eğitim İhtiyacımızın Karşılanması**



- Ülkemizdeki eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetmeksizin herkese açıktır.
- Kreşler, anaokulları, ilkokullar, ortaokullar, liseler, yabancı dil kursları, sürücü kursları, üniversiteler, halk eğitim merkezleri eğitim ihtiyacımızı karşılayan kurumlara örnektir.

- Ülkemizde üniversiteler hariç eğitim alanında hizmet veren kurumlar **T.C. Millî Eğitim Bakanlığına** bağlıdır.

#### **Sağlık İhtiyacımızın Karşılanması**

- Aile sağlığı merkezleri, tıp merkezleri ve hastaneler sağlık ihtiyacımızı karşılayan kurumlara örnektir.

- Ülkemizde sağlık alanında hizmet veren kurumlar **T.C. Sağlık Bakanlığına** bağlıdır.



#### **İletişim ve Ulaşım İhtiyacımızın Karşılanması**

- T.C. Devlet Demiryolları, Karayolları Genel Müdürlüğü, Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü ve Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü ulaşım ihtiyacımızı karşılayan kurumlara örnektir.

- Ülkemizde ulaşım alanında hizmet veren kurumlar **T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına** bağlıdır. Aynı zamanda iletişim hizmetlerinin altyapısını sağlayarak haberleşme ve iletişim ihtiyacımızın karşılanmasını sağlar.

#### **Güvenlik İhtiyacımızın Karşılanması**



- Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, il ve ilçe emniyet müdürlükleri, polis merkezleri, güvenlik ihtiyacımızı karşılayan kurumlara örnektir.

- Güvenlik ihtiyacımızı karşılayan kurumlardan Türk Silahlı Kuvvetleri, T.C. Millî Savunma Bakanlığına; Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı ise T.C. İçişleri Bakanlığına bağlıdır.

#### **Adalet İhtiyacımızın Karşılanması**

- Yargıtay, Danıştay, Adliyeler, cezaevleri, Adli Tıp Kurumu ve barolar adalet ihtiyacımızı karşılayan kurumlara örnektir.
- Bu kurumlar **T.C. Adalet Bakanlığına** bağlıdır.

#### **e- Devlet Kapısı**

- e-Devlet Kapısı, tüm kamu hizmetlerine tek bir noktadan erişim imkânı sağlayan büyük bir genel ağ sitesidir.

- Uygulamanın amacı kamu hizmetlerini, vatandaşlara bilgi ve iletişim teknolojileriyle etkin ve verimli bir şekilde sunmaktır.

- e-Devlet Kapısı altyapısını kullanarak hizmet sunan pek çok kuruma ait birçok hizmetten siz de güvenle faydalanabilir, bu sayede zamanınızı ve paranızı boşa harcamamış olursunuz.

- Bilgi, belge veya başvuru formuna hızlıca ulaşabiliriz.



- Kamu kurum ve kuruluşları ya da firmalarla ilgili bilgi taleplerinizi, varsa şikâyetlerinizi yine e-Devlet Kapısı'ndan yapabiliriz.

### **Sivil Toplum Kuruluşları**

- Ülkemizde devlet kurumları dışında toplumsal ihtiyaçların karşılanması için faaliyet gösteren çok sayıda örgüt vardır. Bunların en önemlileri gönüllü kişilerin oluşturduğu sivil toplum kuruluşlarıdır.
- Sivil toplum kuruluşları **dernek**, **vakıf** ve **sendika** gibi farklı şekillerde faaliyet gösterir.
- Sivil toplum kuruluşları çevrelerindeki toplumsal ihtiyaçlara duyarlı insanlar tarafından kurulmuştur.
- Gönüllülerin desteğiyle toplum için önemli hizmetler görürler. Birçok insana yardım ederler.
- Toplumsal birliktelik ve dayanışmayı artırır.

### **Eğitim Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşları**

Türk Eğitim Vakfı, Türk Eğitim Gönülleri Vakfı, Milli Eğitim Vakfı, Darüşşafaka.

### **Sağlık Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşları**

Kızılay, Yeşilay, LÖSEV, Türk Kalp Vakfı.

### **Yardımlaşma ve Dayanışma Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşları**

Kızılay, Mehmetçik Vakfı, Türk Hava Kurumu.

### **İlk Yardım ve Arama Kurtarma Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşları**

Arama Kurtarma Derneği (AKUT), Kızılay, Arama Kurtarma Araştırma Derneği ve Acil Tıp Derneği

### **Çevre Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşları**

Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA), Türkiye Tabiatını Koruma Derneği ve Doğal Hayatı Koruma Derneği, Çevre Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı

### **YAŞADIĞIM YERİN YÖNETİMİ**

Toplumsal düzenin ve devlet işlerinin sürekliliğinin sağlanması, hizmetlerin vatandaşlara etkin bir şekilde ulaştırılması için yönetime ihtiyaç vardır. Ülkemiz yönetiminde en yetkili kurum **Cumhurbaşkanlığıdır**.

Cumhurbaşkanı, devlet başkanı sıfatıyla anayasanın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.

Bu süreçte Cumhurbaşkanı'na **bakanlıklar** ve **çeşitli kurullar** yardımcı olur. Cumhurbaşkanlığı ve bakanlıklar **başkentimiz Ankara'da** bulunur.



### **Ülkemizdeki Yönetim Birimleri**

<b>Merkeze Bağlı Yönetim</b>	
<b>Valilikler</b>	<b>Kaymakamlıklar</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>• Her ilde bir tane bulunur.</li><li>• Valiler tarafından yönetilir.</li><li>• Valilerin atamaları</li></ul> Cumhurbaşkanı tarafından onaylanır.	<ul style="list-style-type: none"><li>• Her ilçede bir tane bulunur.</li><li>• Kaymakamlar tarafından yönetilir.</li><li>• Kaymakamların atamaları</li></ul> Cumhurbaşkanı tarafından onaylanır.

### Yerel Yönetim

Muhtarlıklar	Belediyeler
<ul style="list-style-type: none"><li>• Mahalle ve köylerde bulunur.</li><li>• Başlarında muhtarlar yer alır.</li><li>• Muhtarlar seçimle belirlenir.</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• İl ve ilçelerde bulunur.</li><li>• Başlarında belediye başkanı bulunur.</li><li>• Belediye başkanları seçimle belirlenir.</li></ul>

**Vali** ili, **kaymakam** ise ilçeyi yöneten en yetkili yöneticilerdir.

**İldeki** resmî kurum ve kuruluşlar valiye bağlıdır.

Kaymakamlar valiye bağlı olarak **ilçedeki** kurum ve kuruluşların çalışmalarını takip eder

#### Valiye Bağlı Bazı Kurumlar

- İl Emniyet Müdürlüğü
- Millî Eğitim Müdürlüğü
- İl Sağlık Müdürlüğü
- İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü
- Tarım ve Orman İl Müdürlüğü
- İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü

#### Valilerin Görevlerinden Bazıları

- Halkın huzur ve güven içerisinde yaşamasını sağlamak.
- Eğitim ve öğretimin düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlamak.
- Sağlıkla ilgili faaliyetlerin düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlamak.
- Aile kayıtlarının; nüfus, iş ve işlemlerinin düzenli tutulmasını sağlamak.



- Halkın tarım ve hayvancılık konusunda ki çalışmalarını desteklemek.
- Turizmi yaygınlaştırmak, doğal ve kültürel varlıkların korunması ve tanıtılmasını sağlamak.
- Ekonomik faaliyetlerin gelişmesini teşvik etmek ve ekonomik büyümeyi sağlayabilmek için projeler üretmek.
- Halkın sorunlarını dinleyerek onlara çözüm yolları üretmek.

#### Kaymakamlar

- Merkeze bağlı yönetimin ilçelerdeki temsilcisi ise kaymakamlardır.
- Kaymakamlar da tıpkı valiler gibi merkezden atanır.
- Kaymakamlara çalışmalarında ilçelerdeki ilçe müdürlükleri (İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü, İlçe Emniyet Müdürlüğü ve benzeri kurumlar, yardımcı olur.

#### Kaymakamın Görevlerinden Bazıları

- İlçe sınırları içerisindeki resmî kurum ve kuruluşların çalışmalarını takip etmek.
- İlçede kanunları ve Bakanlar Kurulunun kararlarını uygulamak.
- İlçenin ulaşım, eğitim, sanayi gibi alanlarda kalkınması için çalışmalar yapmak.
- İlçedeki vatandaşların istek ve şikâyetlerini dinlemek.
- Vatandaşların ihtiyaçlarını tespit ederek eksiklerin giderilmesi için gerekli tedbirleri almak.



### Belediye Başkanları

İl ve İlçelerde halkın oyları ile seçilen belediye başkanları, yerel yönetimlerin önemli bir parçasını oluşturur.

### Belediye Başkanının Görevlerinden Bazıları



**İSTANBUL  
BÜYÜKŞEHİR  
BELEDİYESİ**

- Bulundukları yerin yol, su, kanalizasyon gibi altyapı faaliyetlerini yürütür.
- Park ve yeşil alanların düzenleme ve bakımını sağlar. Çöpleri toplayıp çevre temizliği için gerekli önlemleri alır.
- Satılan ürünlerin sağlık koşullarına uygun olup olmadığının denetimini yapar.

• Eğitim, kültür, sanat ve spor faaliyetlerinin desteklenmesi de yine belediyeler tarafından yürütülen faaliyetlerdendir.

### Muhtarlar

Muhtar ve ihtiyar heyeti, köy halkı tarafından seçilir. Muhtar seçiminde siyasi partiler aday gösteremez.

### Köy Muhtarının Görevlerinden Bazıları

- Köyün yol, köprü, çeşme vb. ortak mallarını inşa ettirir; bunların bakım ve onarımını yaptırır. Muhtar, köyde yapılması gereken işleri imece usulü ile gerçekleştirir.
- Merkezî yönetimin temsilcisi sıfatıyla da yasaları ve hükûmet emirlerini halka duyurur.
- Köyde meydana gelebilecek salgın hastalıklar için önlem alır ve halkı ikaz eder.
- Köyde dikkatini çeken şüpheli durumları güvenlik güçlerine iletir.
- Köyde doğan, ölen ve evlenen kişileri kayda geçirir.

### Mahalle Muhtarlıkları

Muhtarlık bulunan diğer yerleşim birimi de mahallelerdir. Mahalle muhtarı, mahalle sakinlerinin oyu ile seçilir. Her mahallede bir muhtar bulunur.

### Mahalle Muhtarının Görevlerinden Bazıları

- Seçim dönemlerinde sandık seçim kuruluna girip kurula yardımcı bulunur.
- Askerlik dönemine giren gençlerin adlarından liste oluşturup bunu duyurur.
- Salgın ve bulaşıcı hastalık durumlarını yetkililere iletir.
- Seçmen kâğıtlarını ilgili kişilere ulaştırır.
- Mahallede gördüğü ihtiyaçları belediye, kaymakamlık gibi kurumlara bildirir.



### TEMEL HAKLARIMIZI ÖĞRENELİM

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne göre insanların başka insanların özgürlüğünü kısıtlamadan dilediğini yapabilmesi **hak** ve **özgürlük** olarak tanımlanmıştır. Kişilerin sahip olduğu haklar, başka insanların özgürlüklerine zarar vermeyecek biçimde düzenlenerek güvence altına alınmıştır.

Demokrasi ile yönetilen ülkelerde tüm insanlar eşit hak ve özgürlüklere sahiptir. Hak ve özgürlükler, ülkelerin anayasalarında "**Temel Haklar**" olarak yer almış ve güvence altına alınmıştır.

Temel hakların korunmasında devletin ve bireylerin önemli görev ve sorumlulukları vardır. Ülkemizde temel haklarımız anayasa ile güvence altına alınmıştır. **Anayasa'mızın 12. maddesinde** "Herkes; kişiliğine bağlı, dokunulamaz, devredilemez, vazgeçilemez, temel hak ve hürriyetlere sahiptir." şeklinde bu anlayış ortaya konmuştur.

Ülkemizde çıkartılan yasaların Anayasa'ya uygun olup olmadığı **Anayasa Mahkemesi** tarafından denetlenir.

#### Temel Haklar:

- Konut dokunulmazlığı
- Özel yaşamın gizliliği
- Sağlık
- Haberleşme özgürlüğü
- Yerleşme ve seyahat özgürlüğü
- Yaşama hakkı
- Kişi dokunulmazlığı hakkı
- Din ve vicdan özgürlüğü
- Düşünce özgürlüğü
- Eğitim hakkı
- Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı

**NOT:** Temel hak ve özgürlükler savaş hâli, seferberlik hâli, sıkıyönetim hâli ve olağanüstü hâllerde kısmen ya da tamamen durdurulabilir.

**Anayasa'mızda yer alan temel haklarımızdan bazıları şunlardır;**

#### Kişi Dokunulmazlığı Hakkı

**Madde 17** - Herkes; yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı hâller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.

#### Haberleşme Özgürlüğü

**Madde 22** - Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

#### Düşünce Özgürlüğü

**Madde 25** - Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.



#### Öğrenme Hakkı

**Madde 27** - Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

#### Seçme ve Seçilme Hakkı

**Madde 67** - Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir.



Ülkemizde, Atatürk'ün girişimiyle kadınlara siyasal yaşama katılmaları için pek çok Avrupa ülkesinden önce seçme ve seçilme hakkı verildi.

Kadınlara 3 Nisan 1930'da belediyelerde, 26 Ekim 1933'te köy ihtiyar heyeti ve muhtarlık seçimlerinde, 5 Aralık 1934'te ise Türkiye Büyük Millet Meclisinde (milletvekilliği) seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır.

#### BAYRAĞIMIZ VE İSTİKLAL MARŞI

Bağımsızlık ve ulusal egemenlik milletimiz için önemli olan değerlerin başında gelir. **Bağımsız olmak**, bir milletin kendi topraklarında hiçbir gücün etkisinde olmadan özgürce yaşayabilmesidir.

**Egemenlik**, hakim olma ve yönetme anlamına gelen bir kavramdır. **Millî egemenlik** ise halkın kendi kendini yönetme yetkisini elinde bulundurmasıdır.

Bayrağımız, İstiklâl Marşımız, Türkçemiz, başkentimiz, paramız, Meclisimiz bizim bağımsızlığımızın ve millî egemenliğimizin sembolleridir.



## Bayrağımız

- **Bayrak**, devletlerin bağımsızlık sembollerinin en önemlisidir.
- Ay yıldızlı bayrağımız Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kullanılmaya başlanmıştır.
- Bayrağımızda kırmızı renk şehitlerimizin kanını temsil eder.
- Bayrağımız, 29 Mayıs 1936 tarihinde çıkarılan Türk Bayrağı Kanunu ile kabul edilen ay yıldızlı al bayraktır.



## İstiklal Marşı

- Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden biri de İstiklâl Marşı'mızdır.
- İstiklal Marşı'mız, Kurtuluş Savaşı yıllarında halkın millî duygularını harekete geçirmek ve moralini yükseltmek amacıyla Büyük Millet Meclisinin isteği ile Mehmet Akif Bey tarafından yazılmıştır.
- Mecliste okunduğunda milletvekillerinin büyük beğenisini kazanan şiir, 12 Mart 1921 tarihinde "millî marş" olarak kabul edilmiştir. İstiklal Marşı'nın ilk iki kıtası günümüzde okuduğumuz hâli ile Zeki Üngör tarafından bestelenmiştir.

**Anayasamızın üçüncü maddesinde millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden bazalarına şöyle yer verilmiştir:**

"Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanunda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı 'İstiklâl Marşı'dır. Başkenti Ankara'dır." Bu madde anayasamızın değiştirilemeyecek maddelerindendir.

## İSTİKLÂL MARŞI



Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;  
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.  
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;  
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!  
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?  
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...  
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.  
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!  
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım,  
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbin afâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,  
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.  
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,  
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.  
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.  
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...  
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı:  
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.  
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:  
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?  
Şühedâ fişkırarak toprağı sıksan, şühedâ!  
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,  
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

Ruhumun senden, ilâhi şudur ancak emeli:  
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli,  
Bu ezanlar-ki şehâdetleri dinin temeli,  
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder-varsa-taşım,  
Her cerihamdan, ilâhi boşanıp kanlı yaşım,  
Fışkırır ruh-ı mücerred gibi yerden nâ'sım;  
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!  
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl!  
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:  
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;  
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

**Mehmet Âkif Ersoy**